

ellenére is a világ egyik legnagyobb kifejező erővel rendelkező költőjének tartom.“ (A *Toll* Ady-vitája 45. l.) Ady a felelőtlen lázadó! Mintha a felelőtlenesség vádjával már találkoztunk volna Schöpflinnél is. Ady a felelőtlen ember, mondja az egyik, felelőtlen forradalmár, mondja a másik. És mi, akik felelősnek hisszük és tudjuk magunkat, mégis mindig visszatalálunk ehhez a „felelőtlenességhez“. A mi találkozásunk és visszanyulásunk azonban nem menekülés és nem könnyítés, nekünk Ady nem központi eredő, mint Hatvanyinak („Számomra te vagy Magyarország“) Ady: csak forradalmi segédvonal lehet, de a változatlan magyar glóbuszon ez a mai segédvonal régi rangjában lép fel. A mai magyar atmoszféra világosodó fényforrássá erősíti Adyt. Az ő felfokozott vágyai: — „a bilincsbe nem vert ember, az igazán igaz isten“ (mintha csak Münzer Tamást, a Dózsa-kortársat hallanók) — kellett, hogy jéggé dermedjenek és konzerválódjanak a magyar atmoszférában, hogy minden forró vágyzuhatagra felengedjenek és éljenek. „Előttünk egy holt magyar ur Táltos lovon üget“: hányszor éreztük ezt és hagytuk, hogy menjen, ügessen, eltűnt előlünk, beleveszett a ködbe és a döntő útkereszteződéseknél, a lényeges pontokon mindig feltűnt és nem mint holt magyar ur, de velünk egyakarató, egycélú élet: időszerű anyag, mely azonban el van keverődve a holt magyar ur kölönceivel. Adynál megállni, megrekedni nem szabad, a kezdeti kölönköket nem vihetjük magunkkal. Ady a másútl harcban nem lehet program, de lehet: példa, biztatás, bátor fegyvertárs és számonkérés. Ady hangja, mert látható föld feletti folytatása és erősítése hiányzik — a magyar vásári zajgás dermedt csendjében — tulontúl megnőtt, a változatlan magyar atmoszféra jelentőségét felnagyítja, ami talán mégsem bizonyítja „felelőtlen lázadozását“. Ady a korabeli magyar valósággal szemben minden bizonnyal felelősebben, felemésztőbben és eredményesebben foglalt állást, mint a mai magyar valósággal szemben Kassák, aki pedig nem „tisztátalan eszemevilágában és emberi életmódjában“. Kassák forradalmárnak és proletárirónak tudja magát és mi mégis Adyhoz érezzük közelebb magunkat. Ady nem alkudott, Ady nem alkuszik: ez az igazi Ady, a Bölöni közvetítette Ady, a vállalható Ady. A mai magyar atmoszférában neve és tette — a bátor és korfelelős kiállítás — forradalmi jelentőségű. Az írói bátorság, mely Ady óta újra elveszett, Ady aktualitásában éled fel példának és számonkérésnek. Ady él, mert Ady aktuális. Ép' ma, amikor a „reformnemzedék“ dőnget kaput és falat — *Ady nélkül*, aki nem alkudott és nem alkuszik!

(Stósz)

Fábry Zoltán

A FILOZÓFIA VALSAGA. Részletesen megemlékezett a *Korunk* múltévi októberi számában a filozófusok Prágában tartott VIII. nemzetközi kongresszusáról. A tudomány haladása szempontjából — mint akkor is megirtuk — általában mi jelentősége sem volt a kongresszusnak, de szociális szempontból sok érdekes tanulság megállapítására adott alkalmat. *Theodor Hartwig* most könyvet irt ezekről a tanulságokról. (*Die Krise der Philosophie. Kritische Bemerkungen zum VIII. Internationalen Philosophen-Kongress. M. Kacha Verlag, Prag, 1935.*) Hartwig, e programja szerint politikamentes kongresszus politikai jelentőségét abban látja, hogy világosan dokumentálta, hogy a kapitalizmus, mai hanyatló szakaszában, a korporatív államok kialakulása idején mindent elkövet a tömegek lelki befolyásolására, s hogy eddigi befolyásoló szervein felül megnyire szüksége van filozófusok közreműködésére is. Hisz' — ha meggondoljuk, hogy ezek a filozófusok nevelik azt az egyetemi ifjúságot, mely az életbe kikerülve a legfontosabb társadalmi funkciókat látja el, nem lehet számunkra közömbös az általuk vallott és terjesztett ideológia.

Érdekes tünet — írja Hartwig — hogy még egyetlen filozófiai kongresszuson sem vett részt annyi teológus, mint ezen a prágai összejövetelen s már ebből a körülményből is kétséget kizáró módon megállapítható annak erősen regresszív jellege. A kongresszus előkészítői és irányítói állandóan hangsúlyozták a politikamentesség elvét s csak Tönnies kieli egyetemi tanár mutatott rá arra a szükségszerű kapcsolatra és kölcsönhatásra, mely a filozófia és politika között fennáll. Hivatkozott Platon ma is aktuális mondására, hogy amíg nem a filozófusokból kerülnek ki az uralkodók, vagy amíg az uralkodók nem lesznek filozófusok, addig nincs írázokra a bajokra, melyek az államot, sem azokra, melyek az emberi nemet marcangolják. És megállapította, hogy ma, amikor az uralkodó osztály elnyomja és üldözi vagy szolgálatába szegődötteti a filozófusokat s amikor arra használják a filozófiát, hogy megtévesszék vele az új nemzedéket s az emberek figyelmét eltereljék a szociális problémák lényegének felismerésétől, — ma ettől a platoni ideáltól távolabb állunk, mint valaha.

A politikamentesség kihangsúlyozása mellett szükségét érezték a kongresszus rendezői annak a bizonyítását is, hogy a filozófia nem egészen „Weltfremd“ tudomány s korunk sorsdöntő problémái is foglalkoztatják. Ezzel az indokolással tűzték napirendre a demokrácia válságának kérdését. Ennél a problémánál a filozófusok kénytelenek voltak leszállani az eszmék sztratoszférájából a reális élet talajára. De ugyanekkor kitűnt az a szomorú tény, hogy világhírnek örvendő tudósok milyen ijesztő tudatlanságot árulnak el a politikai tudományok tekintetében. Egy politikai szeminárium hallgatói — írja Hartwig — nagyobb tudományos felkészültséggel szoktak vitatkozni politikai kérdésekről, mint ahogy ezek a hivatásos tudósok tárgyalták a demokrácia kérdését. Érdekes tünet az is, hogy ezt a fogyatékoságukat nem is igyekeztek leplezni, hanem a szükségből erényt csinálva, valósággal kérkedtek ebbeli tájékozatlanságukkal. Akárcsak neurotikusok a betegségbe, — ezek a filozófusok a tájékozatlanságba menekültek a felelősség elől.

A demokrácia kérdésének tárgyalásánál a referensi szerepet töltönetesen egy olasz tudós, Bodredo páduai egyetemi tanár látta el, aki elvileg a liberalizmus mellett foglalt állást. (Általában jellemző az összes felszólalókra, hogy össze-vissza beszéltek, hol liberálizmusról, hol demokráciáról, de egyikük sem különítette el egymástól ezt a két fogalmat.)

Bodredo tanár a diktatúrák jogosultságáról is beszélt s kifejtette, hogy a liberális demokrácia nem állta meg a helyét a kapitalizmus válságának idején s csak a korporatív állam képes arra, hogy a válság idején felmerült gazdasági, politikai és világnézeti problémákat megoldja. A végcél szerinte a liberális demokrácia, de ahhoz az út csak a korporatív államokon át vezet. Egy másik olasz szociológus a fasizmus mellett tartott védőbeszédet s azt igyekezett bizonyítani, hogy a fasizmus nem egyéb, mint a demokrácia megnevesített formája. („veredelte Demokratie“)

Feltűnő volt, hogy a Harmadik Birodalom filozófusai közül egyik sem szólt hozzá a demokrácia kérdéséhez. Hartwig ezt a passzív magatartást annak a szörnyű terrornak tulajdonítja, mely nyilvánartja a mai Németországban az intellektuellek minden épését.

A vita végén a következő határozatot fogadta el a kongresszus: „A VIII. nemzetközi fil. kongresszuson megjelent filozófusok nagy elődeik szelleméhez hűen ünnepélyesen hitet tesznek a szellemi és lelkiismereti szabadság mellett, hogy minden embernek joga legyen igaz meggyőződését szabadon és minden megszorítás nélkül nyilvánítani.“ — Hogy ez a humanista ideál hogyan valósítható meg, ma, hogy szellemi szabadság ho-

gyan lehetséges szociális szabadság nélkül, arról természetesen szó sem esett.

A kongresszuson meg volt engedve, hogy minden felszólaló anyanyelvén beszélhessen, — a tudósok éltek is ezzel a joggal — de Hartwig szerint az elmondottak lényegét tekintve csak két nyelven beszéltek: sokan a regresszió s kevesen a progresszió nyelvén. A regresszív tudósok az u. n. határkérdéseket élezték ki, mindannyian azokról a kérdésekről beszéltek, amiket a tudomány még nem oldott meg. Minden jelenség mögött keresték annak „lényegét”, felvetették a metafizika ősrégi problémáit, hogy mi az élet oka, értelme, célja? „Honnan?” „Hová?” „Miért?” — Hartwig, akinek nem volt meg a lehetősége, hogy a kongresszuson részt vehessen most könyvében felel ezekre a látszatproblémákra. Ezekre a végső kérdésekre — mondja Hartwig — korunk szociális követelményeinek értelmében könnyű és egyszerű a felelet. Honnan jöttünk? — kérditek. A felelet: A szolgaság korszakából. Hová haladunk? A gazdasági és szellemi szabadság felé. És miért? — Mert a föld minden lakója számára emberhez méltó létet akarunk biztosítani. Amíg ezeket a célokat el nem érjük, addig meg nem engedhető fényűzés a metafizika luxuskérdéseivel való foglalkozás. (I. m. 94. o.) „A filozófusok eddig a világot csak különbözőképpen értelmezték, a feladat azonban az, hogy a világot megváltoztassuk.” Ez a célkitűzés szerinte közeledik a megvalósulás felé, mert a filozófusok, kik biztosított exisztenciájuk magaslatairól szemléltek a világot, ma már szintén osztoznak a szenvedő emberiség sorsában. Ma már a filozófusok is kezdenek szenvedni s a szenvedők kezdenek gondolkodni. Az intellektuellek proletarizálódása együtt halad a proletárok intellektuálizálódásával. A szenvedők és gondolkodók szövetségéből fog megszületni az új világ.

A termelés monopolizálása — háborúval vagy anélkül is — szükség-szerűleg a barbárság korszakába veti vissza az emberiséget. A tudomány fellendülése csak egy osztálymentes társadalomban lehetséges, melynek nem lesz külön problémája a tudomány és a filozófia válsága. A mai általános gazdasági és politikai válságnak volt hű ideológiai kifejezője a filozófusok prágai kongresszusa. *Turnowsky Sándor*

AZ OSZTRAK FEBRUÁR REGÉNYE. „Regényemben az osztrák események öltenek regényformát. Természetesen némely eset költött. Ne keresse tehát senki a személyek és uccák hitelességét. Viszont változatlanul hagytam az emberek cselekedeteit, amelyekben lényegük s az események törvényszerűsége jelentkezik.” — Ezekkel a szavakkal annak az igénye merül fel, hogy a művész a progresszive cselekvő ember lényegét s az események törvényszerűségét tartozik alakítani. Ez igény beváltásával nagy feladat teljesülne, hisz' az osztrák február eseményei óta alig egy év telt el s így az időbeli távolság meglehetősen kevés s ezenkívül: e feladat megoldása, nevezetesen az emberek lényegének és az események törvényszerűségének költői alakítása eddig a valóban progresszív német irodalom részéről alig sikerült.

Anna Seghers könyve kétségtelenül a haladást jelzi, amit ezen az uton eddig a német irodalom elért. Uj regénye felülmúlhatatlan a cselekvő tömeg költői kialakításában. Amennyiben eddig cselekvő tömeget irodalmilag ábrázoltak, úgy a tömeg jelentkezése nem volt emberi. Azt jelenti ez, hogy a tömeget kitevő emberek annyira feloldódtak a tömegben, hogy teljesen elvesztett sajtószerszűségük, személyi erejük és kezdeményezésük. Az ember lényege, a szociális feltételek együttese minden tekintetben, úgy költői mint politikai vonatkozásban, hamisan került alkalmazásra. Az u. n. magánélet szociális valósága teljesen figyelmen kívül maradt s